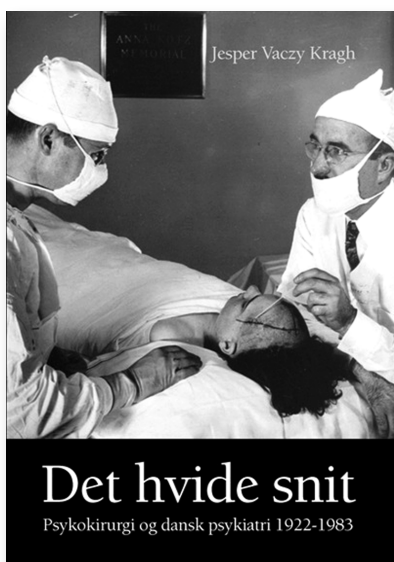

DET HVIDE VANVID

ANMELDELSE AF
KAREN ELLEN SPANNOV

Jesper Vaczy Kragh:
**Det hvide snit. Psykokirurgi og
dansk psykiatri 1922-1983**
Syddansk Universitetsforlag 2010,
475 sider, kr. 398,-

Det var den portugisiske læge Egas Moniz, som fik ideen til det hvide snit, som er et kirurgisk indgreb i hjernens forreste del frontallappen, hvor de særligt tætte hvide nervetråde med forbindelse til centre i mellemhjernen helt eller delvist overskæres.

Operationerne var blandt andet udviklet på baggrund af iagttagelsen af krigsskadede soldater, hvor frontallapskader havde efterladt dem rolige for ikke at sige apatiske men uden oplagte skader for deres intellekt. Desuden var der udført forsøg med indgreb i frontallappen på aber. På baggrund af eller på trods af en række især mindre vellykkede indgreb i hjernen på psykisk syge bredte opfattelsen sig, at der endelig var en behandlingsmulighed for de psykiatriske patienter, som ellers bare blev opbevaret i anstalterne. Operationen blev siden ivrigt markedsført af den amerikanske læge Walter Freeman som lobotomi blandt andet under et møde for neurologer i København i 1939.

Der blev tidligt advaret om bivirkninger. Egas Moniz beskrev inkontinens, kvalme, synsproblemer, apati, initiativløshed, stumhed og sløvhed. Freeman noterede personlighedsændringer, følelseskulde, hæmningsløshed og hensynsløshed. Dertil må lægges epilepsi hos en tredjedel af de opererede og en dødelighed på mellem 5 og 10 %. Virkningsmåden var ikke teoretisk underbygget og kriteriet for hvem, der efter psykiaternes mening kunne have fordel af indgrebet, var flydende, idet det omfattende stort set alle grupper, der var i karambolage med normer og myndigheder: sindssyge, homoseksuelle, adfærdsvanskelige, kriminelle og åndssvage.

Moniz fik i 1949 Nobelprisen for at have opfundet indgrebet, og det var naturligvis med til at promovere og cementere brugen, som var udbredt til en lang række vestlige lande.

På trods af, at kritikken af psykiatri har stået på i flere årtier, er "Det hvide snit" den første systematiske gennemgang af dansk psykokirurgi. Eftersom man i Danmark i særlig udstrakt grad har anvendt psykokirurgi, er det på høje tid, at materialet lægges frem til debat i en bestræbelse på at ruste de professionelle til at tage klogere beslutninger i fremtiden, og borgerne til at være mere kritiske.

For det var, som forfatteren Jesper Vaczy Kragh så omhyggeligt dokumenterer, ikke mindst den næsegruse beundring af lægestanden, som efter 2. verdenskrig blev båret frem på penicillinens vinger, der stod i vejen for, at de mange lobotomier blev anskuet mere kritisk. Lægerne var moderne helte, ivrigt portrætteret i datidens ugeblade og aviser. Journalister deltog i beundringen, og det faldt de færreste ind at stille spørgsmålstegn ved psykokirurgiens velsignelser.

I tilgift havde man blandt de enige psykiatere, der til overflod

sad i mange år på deres poster, en opfattelse af sindssygdomme som en biologisk fejl, der kaldte på biologiske løsninger. I begyndelsen af det 20. århundrede havde man indført behandlinger med insulinchok, cardiazolchok og elektrochok, men resultaterne var magre, og der var en dyb længsel efter mere radikale og effektive indgreb.

Dertil kom, at sindssygehospitalerne var fyldt op med mange skizofrene patienter, der udgjorde "det store uheldelige bundfald" (s.70). Opfattelsen af psykiske sygdomme blev afgørende for, hvordan den psykokirurgiske behandling blev anskuet. Det er naturligvis på baggrund af de allerdårligste patienter på landets psykiatriske hospitaler, at man har benyttet sig af behandlingstiltag, som i bagklogskabens klare lys næppe har bragt noget positivt med sig. Det ville, var den almindelige mening, under alle omstændigheder gå dårligt, og det åbnede op for tvivlsomme handlinger, der i få tilfælde gjorde tilstanden lidt mindre ubærlig.

Bogen bygger på et meget grundigt studium af dokumenter og journaler, som vedrører brugen af det hvide snit i Danmark. Det mest underlige er, at alle de oplysninger, som får indgrebene til at tage sig groteske ud nu, var til stede i perioden, men dengang ikke blev tillagt nogen vægt.

Det mere nøgterne lys Kragh kaster på sagen viser, at selv om der var positive tilbagemeldinger efter lobotomi, dvs. patienter, som udtrykte taknemmelighed over at være blevet hjulpet, og pårørende som var glade for forbedringer for deres kære, så oversteg det næppe 10 procent af de ca. 4000, der måtte udstå operationen en eller flere gange.

Det forbløffende ved hele historien er, at behandling, som stort set ikke kan fremvise gode resultater, under visse omstændigheder alligevel nyder fremme. De dårlige resultater overskygges af ganske få positive, måske fordi der er et heftigt ønske om og et kæmpebehov for løsninger.

Kragh afsøger, om psykokirurgi har en social slagside, men finder faktisk ikke så meget, der tyder på det. Det er klart, at hvis den syges familie havde penge, kunne de købe sig til lidt ekstra bekvemmeligheder for patienten måske oven i købet et eneværelse. Men det må konkluderes, at folk med psykiatriske diagnoser blev og bliver rekrutteret fra alle

samfundslag.

Derimod finder Kragh, at det har været noget mere risikabelt at være kvinde i psykiaternes vold end at være mand. 70 % af dem, der fik det hvide snit var kvinder. Der er flere årsager til dette. Hensigten med operationen var at forøge muligheden for at udskrive patienten. Da flere kvinder end mænd var gift, og hvis de blev mere rolige kunne udskrives til hjemmet, var der potentiel større gevinst ved at operere dem. Noget andet er, at diagnosen psykopati, som sad meget løst i munden på datidens patriarker, hurtigt blev tildelt kvinder, hvis dyd var lettere anløben og som havde et efter datidens vurdering frivolt sprogbrug.

Opbygningen af det psykiatriske behandlingssystem beskrives også, og man får et godt indtryk af den enevældige magt, som først de enkelte overlæger havde, og som efter at direktoratet for Statens Sindssygehospita-ler blev oprettet i 1922, tilfaldt lederen af dette. De manglende helbredsmuligheder for især skizofrene og den gruppe, der blev betegnet som psykopater, indebar, at fristelsen til at bruge nye og udokumenterede behandlinger var stor. I mange tilfælde kom presset fra patienternes familie, der ikke magtede at have dem hjemme og håbede, at de med et snuptag kunne forbedre deres pårørendes fremtid.

Bogen er således også den hjerteskrærende historie om psykiatriens vanskelige betingelser, før moderne antipsykotisk medicin så småt blev indført sidst i 50erne. Ordet dåre-kiste ringer højt i ens baghovede, når man læser Kraghs beskrivelse af de urolige afdelinger, hvor de indlagte tilbragte år ud og ind i pinagtig uro og agitation, ofte fastspændt og afklædte, fordi de rev alting i stykker, roden-de med deres afføring og andre udsondringer. Til tider med handsker, der forhindrede dem i at spise selv eller foretage personlig hygiejne. For nogle betød det, at de var lænket til sengen altid, mens plejerne bar bækkener og vaskefade frem og tilbage, ikke altid med den mest optimale timing. I bagklogskabens klare lys er det svært ikke at spørge sig selv, hvordan den almindelige behandling på sindssygehospitalerne kunne undgå at gøre ondt værre.

Bogen er fyldt med fotografier af datidens psykiatere, som stråler af patriark og bedste-

borgerlighed. Der er også billeder af patienter og afdelinger, der udstiller den afgrundsdybe kløft, der var mellem behandlere og behandlede. Og citater, der afslører, at de sindssyge knap blev regnet som mennesker. En kvindelig patient frøken A. døde af behandlingen, og hendes psykiater gav klart udtryk for, at hverken hendes sygdom eller hendes død havde nogen særlig betydning. Det store spørgsmål er ifølge Kragh, om vi i dag er bedre til at skelne skidt fra kanel.

For i Danmark er der fortsat gang i elektrochokbehandlingen. Den er blevet udviklet, så det er knap så ubehageligt, som det var en gang, blandt andet fordi patienterne bedøves, mens de stødes. Men der er mange andre lande, hvor denne behandling slet ikke bruges mere. Danske psykiatere hævder, at elektrochokbehandlingen har en positiv virkning på dyb depression og virker langt hurtigere end

den medicinske antidepressive behandling. Der er også blandt danske psykiatere en fornyet interesse for psykokirurgi, i form af en lobotomi light.

Kragh fremhæver flere gange den manglende kritiske sans hos pressen i forhold til psykiatrien og spørgsmålet er, om denne mangel på kritisk tilgang stadig gør sig gældende. Men samtidig med, at behandlingssystemet skal forsøge at lære af fortiden, må modet på at forsøge nye behandlinger ikke gå tabt. Der er fortsat behov for at udvikle bedre helbredende og symptomdæmpende behandling til psykiatriske sygdomme, som er invaliderende for mange af dem, der rammes.

Bogen er yderst velskrevet og omhyggelig, Phd-støvet er banket pænt af, og man fængsles af den gribende historie, der fol-des ud. Der er desuden udførlige noter, referencer og tabeller til belysning af statistik.

'HVID TERROR' I ÅRHUS

— ung kvindes forbavsende overgang fra elitesvømning til at gå undercover i det århusianske nazimiljø

ANMELDELSE AF
BENNY LIHME

Farven hvid dominerer i 21 årige Charlotte Johannsens undercover historie fra det nazistiske miljø i Århus: fodboldklubben AGF's højreradikale hooligans kalder sig for "White Pride", fodboldholdet lyder kælenavnet "De Hvi'e", og de højreekstreme overvejende unge mennesker kommer på stamværtshuset "Den Hvide Hest".

Den personlige, og altså ikke politiske, baggrund for den tidligere landsholdssvømmer Charlotte Johannsens modige/dumdristige beslutning efteråret 2008 om at infiltrere det århusianske nazimiljø, var et groft uprovokeret overfald på vennen Simon. "White Pride" gerningsmændene

blev aldrig dømt, så der er et forståeligt hævnmotiv bag forfatterens beslutning om at gå undercover i det, der i bogen viser sig at være et broget politisk ufarligt, men skræmmende hadefuldt voldeligt stor drikende miljø, som på forbavsende vis er socialt inkluderet i normale Århus settings.

Politisk bliver forfatteren først i efterordet, hvor hun ikke mindst ligger ud efter AGF og Århus Stadion, som hun mener er en medvirkende årsag til, at "Århus er blevet racisternes by". På baggrund af ikke mindst Charlottes møde i miljøet med nogle helt unge, en gruppe kaldet Barndommen, skriver hun i efterordet, at de